

2. <http://health.unian.ua/country/991064-v-ukrajini-nemae-fahivtsiv-z-posttravmatischnih-sindromiv-gluzman.html>.

3. <http://www.5.ua/suspilstvo/Ekspert-Ukraini-potribni-kilkatysiach-psykhoholiv-dlia-roboty-iz-biitsiamy-ATO-93062.html>.

Крижна В.В., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АТО

У зв'язку з тимчасовою окупацією території Автономної Республіки Крим та проведення антитерористичної операції на Сході України, з 2014 року на вирішення військових конфліктів залучено численну кількість військовослужбовців Збройних Сил України та військових за призовом під час мобілізації.

Як і при інших військових операціях, спроби вирішення надзвичайної ситуації на сході країни призводять до психологічних травм військовослужбовців, які як наслідок можуть проявитися у розладах психічної діяльності, а також до неможливості соціалізуватися у мирному суспільстві при їх поверненні із зони проведення антитерористичної операції.

Більшість військовослужбовців психологічно нездатні самостійно повернутися в систему соціальних зв'язків і норм мирного життя, тому постає потреба в спеціалізованому наданні соціальної та психологічної допомоги. Така соціально-психологічна реабілітація, є різновидом психологічної допомоги, спрямованої на відновлення втрачених або порушених психічних можливостей і здоров'я військовослужбовців.

Учасник антитерористичної операції - військовослужбовці (резервісти, військовозобов'язані) та працівники Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, особи рядового, начальницького складу, військовослужбовці, працівники Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони

України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції, а також працівники підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в антитерористичній операції в районах її проведення у порядку, встановленому законодавством.

Соціальна адаптація у загальному розумінні – це процес взаємодії індивіда (особистості) або соціальної групи із зовнішнім середовищем, в результаті якого відбувається освоєння нової соціальної (життєвої) ситуації.

Соціальна та професійна адаптація військовослужбовців до умов життя в цивільному середовищі (далі – соціальна адаптація) це – суспільний процес їх активного пристосування до нових соціальних умов проживання в цивільному середовищі з ринковою системою взаємостосунків, який передбачає освоєння норм і правил цього середовища, оволодіння професією, спеціальністю, реалізацією своїх прав, у тому числі на працю, формування в собі нових правил поведінки і нового самоусвідомлення, що забезпечує безболісний, комфортний перехід до нових умов життя.

Необхідно розуміти, що соціальна адаптація є не лише станом людини, але й процесом, протягом якого соціальний організм набуває рівновагу і стійкість до впливу соціального середовища.

Зосередимо увагу на допомозі у вирішенні питань демобілізованого військовослужбовця щодо його професійної орієнтації, перепідготовки та працевлаштування в ринкових умовах адже пристосування до мирного життя учасників бойових дій у суспільстві ускладнюють саме проблеми подальшого працевлаштування, неконкурентоспроможність, що часто формують свого роду комплекс неповноцінності перед цивільним життям, необхідністю пошуку роботи і новою діяльністю, посилюють страх змін, відчуття приреченості.

Професійна адаптація як самостійна діяльність з пошуку та підбору нової роботи для бійців, які повернулися з зони

проведення АТО, повинна будуватися не на випадкових порадах з боку оточуючих чи емоційних оцінках ситуації, а на розумінні загальних закономірностей цього процесу, прогнозуванні своїх можливостей і зміні психічного стану, знанні основних факторів, які впливають на успіх переходу до цивільного життя.

Відсутність професійного досвіду та конкретної інформації для спеціалістів, які надають допомогу цій категорії населення безпосередньо на підприємствах, організаціях, в трудових колективах змушує спеціалістів робити це на свій розсуд. Тому вкрай важливо структурувати знання, досвід та навички з організації заходів спрямованих на адаптацію учасників та постраждалих внаслідок бойових дій.

При адаптації в трудовий колектив демобілізованого з зони АТО можуть виникати такі труднощі як: відсутність довіри, нездатність будувати близькі стосунки, зміна кола спілкування (відсутність друзів), проблема підпорядкування, відстороненість, неадекватне реагування на звичні події, алкоголізм, послаблення інтелектуальних процесів, труднощі у вияві почуттів, підозрілість.

Адаптаційний період у кожної людини відбувається по-різному, залежно від її індивідуально-психологічних особливостей (особистісний потенціал працівника). Це сукупність певних рис (соціально-демографічних, соціально-психологічних) і якостей працівника, що формують і певний тип поведінки: впевненість у собі, товариськість, здатність до самоствердження, урівноваженість, об'єктивність. Тобто, особистісний потенціал працівника характеризує внутрішню фізичну й духовну енергію людини, її діяльну позицію, спрямовану на творче самовираження й самореалізацію.

Для успішної професійної адаптації у демобілізованого бійця необхідно сформувати почуття безпеки, знизити рівень тривожності, навчити виражати свої емоції і почуття, допомогти визначитись зі своїми професійними орієнтаціями. Не менш важливим є сформувати у демобілізованого бійця життєві перспективи, а саме розширити сферу інтересів, знайти значущі мотиви і види діяльності.

Колишнього учасника АТО потрібно вмотивувати на підвищення свого професійного рівня та на подальший розвиток особистості (формування реальні уявлення про себе, свої

здібності, подолати комунікативні бар'єри, розвиток впевненості в собі), в тому числі у сфері професійної діяльності (навчити сучасним прийомам і методам самостійного пошуку роботи та ефективної поведінки на ринку праці шляхом використання особистісних та професійних якостей ефективного співробітника необхідних для ефективного пошуку роботи).

Разом з тим, перед членами родини бійця також стоїть завдання допомогти демобілізованому в усвідомленні реальних можливостей працевлаштування з урахуванням соціально-економічної ситуації, формувати правильне розуміння і адекватну реакцію на сімейні психологічні проблеми, пов'язані з перехідним періодом у житті колишнього учасника військових дій.

Бойко-Бузиль Ю.Ю., професор
кафедри психології та педагогіки
факультету № 2 НАВС, кандидат
психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ – УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ

Антитерористична операція, яка проводиться на Сході країни, викрила низку суттєвих проблем та недоліків у службово-бойовій підготовці та морально-психологічній підтримці військовослужбовців-учасників бойових дій. Особливої уваги заслуговує питання надання психологічної допомоги.

До проблематики, що пов'язана з надання психологічної допомоги військовослужбовцям зверталися Н. Агаєв, В. Барко, І. Котенев, О. Кокун, Н. Лозінська, І. Пішко, Р. Попелюшко, Є. Потапчук, О. Сафінта інші.

Під психологічною допомогою слід розуміти будь-яку цілеспрямовану активність людини, спрямовану на розширення психологічних можливостей іншої людини в її особистісному, поведінковому і соціальному функціонуванні. Бондаренко О. вказує: «... зміст психологічної допомоги полягає у забезпеченні емоційної, смислової та екзистенційної підтримки людини в ситуаціях ускладнення, які виникають у ході особистісного та соціального буття» [1, с. 10]. Таким чином, психологічна